

PAPER DETAILS

TITLE: DEVLET İLKÖĞRETİM OKULLARININ MALİ AÇIDAN DESTEKLENMESİNDE VELİLERİ
BAGIS YAPMAKTAN UZAK TUTAN NEDENLER

AUTHORS: Fatma ÖZMEN,Heybetullah YALÇIN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/715845>

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 21, Sayı: 1, Sayfa: 57-76, ELAZIĞ-2011

DEVLET İLKÖĞRETİM OKULLARININ MALİ AÇIDAN DESTEKLENMESİNDE VELİLERİ BAĞIŞ YAPMAKTAN UZAK TUTAN NEDENLER

*The Reasons Which Keep Parents Away From Making Donations For the
Financial Support of Public Primary Schools*

Fatma ÖZMEN¹

Heybetullah YALÇIN²

ÖZET

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de, nüfusun hızla artması, eğitim maliyetlerinin yüksek olması, eğitim öğretim hizmetlerini anayasal görev olarak yüklenen devletin gücünü aşar duruma gelmiştir. Dolayısıyla veli bağışları her dönemde, alınıp alınmaması yönünde tartışmaların yaşandığı bir konu haline gelmiştir.

Bu araştırma, devlet ilköğretim okullarının ekonomik açıdan desteklenmesinde, veli bağışlarını engelleyen nedenlere ilişkin veli, öğretmen, yönetici görüşlerini ortaya koymak ve elde edilen bulgular eşliğinde öneriler geliştirebilmek amacıyla gerçekleştirilen, tarama türünde betimsel bir çalışmadır. Araştırmada çalışma grubunu, Elazığ, Diyarbakır, Bingöl, Malatya, Şırnak ve Giresun illerinde, rastgele yöntemle seçilmiş üç ilköğretim okulundaki yöneticiler yanında, bu okullardan rastgele yöntemle seçilmiş öğretmen ve veliler olmak üzere, toplam 425 denek oluşturmaktadır. Araştırmada denek görüşleri araştırmacıların kendileri tarafından geliştirilen bir anket aracılığıyla alınmıştır. Verilerin analizi, statü ve görev yapılan il bağımsız değişkenine göre, parametrik olmayan analizler yoluyla yapılmıştır. Sonuçlar, denek görüşleri arasında, veli bağışına ilişkin anlamlı farklılıklar oluştuğunu ortaya koymaktadır. Ulaşılan sonuçlar eşliğinde, önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Veli Bağışları, Devlet İlköğretim Okulları, Yönetici, Öğretmen, Veli.

ABSTRACT

Due to rapid population increase and high education costs, the Turkish state is in difficulty in meeting the educational costs which has been embarked as a constitutional task on her. Therefore, the parent endowments have been an issue of the agenda in every educational period, whether it will be received or not.

As a survey type descriptive study, this research was done, to determine the parents’, managers’ and teachers’ views related to the causes which hindered parent donations for the financial support of the public primary schools; and on the base of obtained results, to make recommendations towards

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ

² Öğretmen, Milli Eğitim Müdürlüğü, Elazığ

strengthening of the schools. The work group in this study comprises principals, teachers and parents, as total 425 subjects, from randomly chosen three schools in the cities of Elazığ, Diyarbakır, Malatya, Bingöl, Şırnak and Giresun. The views of the subjects have been taken by a questionnaire developed by the researchers themselves. The analysis of the data were computed by non parametric analysis, according to the independent variables of city and statue. The results revealed that there are significant differences among the views of the subjects related to the parents' donations. Some recommendations were made concomitant with the obtained results.

Key Words: Parent donations, Public Primary Schools, Manager, Teacher, Parent

GİRİŞ

Eğitimin toplum kalkınmasındaki büyük rolü nedeniyle, özellikle zorunlu eğitim dünyadaki devletlerin çoğunda, kamu tarafından finanse edilen bir hizmet olarak ele alınmaktadır. Ancak, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre, bu hizmeti karşılamada kalite, finans ve fırsat eşitliği açılarından birtakım zorluklar kendisini göstermektedir.

Sosyal devlet anlayışı, vatandaşlarının sağlık, güvenlik ve eğitim ihtiyaçlarının devlet kaynaklarından karşılanmasını öngörür. Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu'nun 22. Maddesi de, eğitimde fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak, ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olması hükmüne dayanır. Türkiye'de çok büyük oranda eğitim kurumu kamuya ait olup, finansmanı kamu tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte, okul yaşındaki genç nüfusun fazlalığı ve maddi yetersizlikler, eğitim kurumlarında çağdaş uygarlık düzeyini yakalamayı sağlayacak kaliteli eğitimin verilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle, eğitim kurumları, ihtiyaçlarını karşılamak için kamu dışından finans desteği sağlamanın yollarını aramaktadırlar.

Problem Durumu

Ülkeler bir yandan eğitim hizmetini her düzeyde yaymaya çalışırken diğer yandan bu hizmetleri eşit olarak dağıtmak ve aynı zamanda kaliteyi sağlamak bakımından büyük sıkıntı yaşamaktadırlar. Daha eşitlikçi bir eğitim fırsatı yaratılmasının ekonomik büyümenin sürdürülmesini sağlayacağı; ve özellikle ilköğretime yapılacak yatırımların toplumsal gelişime hız vereceği hususları öne sürülürken, yoksulluğun ortaya çıkardığı etkiler, eğitim sisteminde birçok eşitsizlik durumunun devam etmesine neden olmaktadır (UNESCO, 2002: 12).

Türkiye, okul çağındaki genç nüfusu fazla olan ülkeler arasında yer almaktadır. 2009-2010 verilerine göre, Türkiye'de öğrenci sayısı ortalama olarak 23 milyonu bulmaktadır. Toplam nüfusun üçte birine yaklaşan bu oran ülkenin eğitim yatırımlarının da ne denli yüksek oranlarda olması gerektiğini ortaya koymaktadır. İlköğretim okullarındaki öğrenci sayısı ise, devlet okullarında yaklaşık 11 milyon düzeyindedir. Bu

miktar, İsveç, Norveç, Finlandiya vb. birçok OECD üyesi ülkenin toplam nüfusundan daha fazladır. Bu toplam içinde özel ilköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısı 251 bin civarındadır (MEB, 2010a: 53). Bu durum, diğer birçok ülkede olduğu gibi, ilköğretimde eğitim finansmanın çok büyük bir oranda kamu desteğine dayandığını göstermektedir.

Diğer yandan, 1997-2010 yılları arasında, Türkiye’de, Gayri Safi Yurtiçi Hasıladan (GSYH) genel eğitime ayrılan paylara bakıldığında, yıllara göre farklılık göstermesine rağmen, giderek artış gösterdiği söylenebilir. 2010 yılında GSYH’dan Milli eğitime ayrılan pay % 2.74’dür. Buna YÖK ve Üniversite bütçeleri de eklendiğinde ayrılan payın %3.7 olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bütçesinde yatırıma ayrılabilen payın ise sadece % 6.32 olduğu görülmektedir (MEB 2010b: 151, 158). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)’nün, ülkeler temelinde ilk ve ortaöğretime harcanan eğitim giderlere yönelik 2000 yılına kadar Türkiye’ye ilişkin temin ettiği veriler, GSYH’dan yükseköğretim dışındaki eğitime ayrılan payın % 1.8 olduğunu göstermektedir. Aynı yıl için OECD ortalaması ise %3.6 olup, Türkiye’nin 31 ülke içinde eğitime en az pay ayıran ülke durumunda olduğu görülmektedir (OECD, 2010). Okul çağındaki genç nüfus oranı dikkate alındığında, eğitimde etkililiği ve gelişmeyi sağlayabilmede Türk Milli Eğitim sisteminin içinde bulunduğu darboğazı görmemek mümkün değildir.

2007 yılında, öğrenci başına yapılan yıllık harcamalara ilişkin göstergeler, yan hizmetler için yapılan harcamalar (ulaşım, yeme, vb.) da dahil olmak üzere, ilköğretimde OECD ülkeleri ortalamasının, 6.756 \$ olduğunu göstermektedir. Bu oranlar, Luxembourg’da 14.000 \$; ABD’de 10.000 \$ üzerinde; Brezilya’da ise 2000 \$ dolaylarındadır (OECD, 2010: 188, 191).

Eğitim hizmetlerinin toplumun her kesimine yaygınlaştırılabilmesi için, bir yandan daha fazla maliyet paylaşımı ve eğitim hizmetinden yararlananlardan ücret alınması tartışma konusunu oluştururken, diğer yandan bu durumun eğitimde fırsat eşitliğinin önünde bir engel oluşturacağı kaygıları öne çıkmaktadır. Bu iki durum arasında dengeyi sağlamak, ülkelerin baş etmek zorunda kaldıkları zor bir mesele olarak görülmektedir (UNESCO, 2002:15). Okulların bağış yoluyla velilerden katkı sağlamaları durumu, Türkiye’de de sürekli eleştirilen, bu yolla sosyal devlet anlayışının zedelendiği yönünde görüşler ileri sürülen bir tartışma konusunu oluşturmaktadır (Tural, 2002:182, 324; Korkmaz, 2005: 430).

Çağdaş uygarlık düzeyine erişmek için eğitimin yegane araç olduğu bilinci içinde, ülkemizde bir yandan eğitime önem verilmeye çalışılırken, diğer yandan mali sıkıntılar

her alanda yetersizlikler yaratmaktadır. Devlet okulları, fiziki durum, donanım, personel, gibi birçok alanda yaşadığı yetersizlikler nedeniyle eğitim öğretim hizmetlerini etkili şekilde sunamamakta, velilerden alınan bağışlar bu bakımdan vazgeçilmez olarak görülmektedir. Diğer yandan, devlet okullarındaki kalite sorunu da, bu minvalde zaman zaman dile getirilmektedir. Çokgezen ve Terzi (2008: 14) bu konuda, Akın vd. (2007) tarafından yapılmış olan bir araştırma raporunun sonuçlarına dikkat çekmektedirler. Bu raporda, devlet okullarındaki öğretmenlerin performansına ilişkin, öğrencilerin, dersane öğretmenlerini okuldaki öğretmenlerine göre ‘daha aktif ve özverili’ değerlendirdikleri belirtilmektedir. Aynı rapora göre, devlet okulunda çalışan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun, devlet okullarında ‘az’ dershanede ‘çok’ çalıştığı ifade edilmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, araştırma kapsamındaki iller ve deneklerin statüsü değişkenlerine göre, devlet ilköğretim okullarını ekonomik açıdan desteklemede, velileri bağış yapmaktan alıkoyan nedenlere ilişkin veli, öğretmen, yönetici görüşlerini ortaya koymak ve elde edilen bulgular eşliğinde öneriler geliştirmektir.

EĞİTİMİN FİNANSMANI VE VELİ BAĞIŞLARI

Türkiye’de, bir taraftan okulların güçlendirilmesinin gerektiği sürekli vurgulanırken, diğer taraftan, kamu okullarının finansmanının tamamen devlete ait olması gerektiği dile getirilmektedir. Okulları mali açıdan desteklemekte, veliler de isteksizlik göstermekte ve alınan bağışlar şikayet konusu oluşturmaktadır. Bağışlara karşı çıkanlar genellikle aşağıdaki hususları öne sürmektedirler:

-Alınan bağışlar, Anayasa’nın 42. Maddesindeki “Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz”, “İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” hükmüne (Göktaş ve Bilgin, 1996: 31) olduğu kadar, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasa’sının 22. Maddesi’nde belirtilen (MEB, 1973) ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğu hükmüne de uygun düşmemekte ve eşitlik ilkesini zedelemektedir.

-Okula bağış adı altında yapılan maddi katkılar, özellikle düşük gelirli aileler için psikolojik bir baskı unsuru oluşturmaktadır (Göktaş ve Bilgin, 1996: 33; Tural, 2002:324).

-Bağışlar, okulun konuşlandığı semtin ve bu semtte oturan ailelerin gelir düzeylerine bağlı olarak değiştiğinden, devlet okulları arasında farklılaşmalara neden olmaktadır (Tural, 2002:324; Korkmaz, 2005: 337).

Ödenek yetersizliğinden dolayı okulların kendi başlarının çaresine bakmaya

itildiklerini belirten Ünal (1996:342), görünürde “parasız” olan eğitimin, fiilen özel finansmanla ayakta durmaya çalıştığını ileri sürmektedir. Yaşanan mali krizler dolayısıyla ciddi sıkıntı içindeki okullar, bu durumun üstesinden gelebilmek için, halı sahası inşa ettirip kiraya verme, okul bahçesini yaz aylarında kiraya verme vb. kendilerine gelir yaratacak işler peşinde koşmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra, kaynak elde edebilmek için veli bağışları, önemle üzerinde durulan diğer bir alanı oluşturmaktadır (Ekotrent, 29.09.2009). Bu konuya 1988 yılında dikkat çeken Bülbül (1988: 400), “Eğitimin sadece kamu kaynaklarından finansmanı halinde karşılaşılan darboğazlar ortadır. Bu durum konunun tüm yönleriyle tartışmaya açık tutulmasını gerektirmektedir” diyerek, mevcut koşullarda neler yapılabileceğinin bilimsel olarak ortaya konulmasını vurgulamaktadır.

Göktaş ve Bilgin, (1996: 31, 32, 33) okullara “kaynak yok” gerekçesiyle ödenek gönderilmezken, ya da sürekli ödenekler kısılrken, özel okul, özel dersane ve özel üniversitelere teşviklerin artırıldığını ileri sürmektedirler. Milli Eğitim Vakfı makbuzu kesilerek ilk ve orta öğretimdeki öğrencilerden zorla para toplandığı dile getirilmekte, toplanan paralardan Milli Eğitim Vakfına kesilen oranın ise nasıl harcandığının bilinmediğine işaret edilmektedir. Böylece para toplamada ve harcamalarda keyfiliğe de dikkat çekilmektedir. Benzer şekilde Gül (2007, s. 181) özel okul, vakıf üniversitesi, özel dersane ve özel öğretmen sayılarının hızla arttığını, devletin eğitimi parayla ulaşılabilir (ticari) bir mal haline getirdiğini, varlıklı olanların bundan yararlandığını, halkın da bu durumun doğal olduğuna alıştırıldığını dile getirmektedir.

Diğer yandan, okulda verilen eğitimin etkililiğine destek olabilmek açısından, her şeyi devletten bekleme yerine, ailelerin ve toplumun diğer kesimlerin de okullara elverdiğince katkı sağlamaları gerektiği yönünde görüşler de bulunmaktadır. İlköğretimin Türk Milli Eğitim Sistemi’nde zorunlu ve finansmanı devlet tarafından karşılanması öngörülmesine rağmen, uygulamada hiç de öyle olmadığını belirten Korkmaz (2005: 430, 433), okul gelirlerinin okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre, olanakların halka arzı, okul idare ve yöneticilerinin özgüven ve becerisi ile doğrudan ilgili olduğuna işaret etmektedir. Okul yöneticilerinin çevreyle iyi bir etkileşim geliştirmesi durumunda, çevrenin desteğini alabildikleri belirtilirken, velilerin, imkanları elverdiği ölçüde okullara yardım etmelerinin gerekliliği de vurgulanmaktadır. Eğitimin içinde olan çocuklarımız olduğuna göre, çocuklarımızın yetişmesi için, bir dershaneye milyonlarca lira verirken okullarımıza da gücümüz oranında katkıda bulunmamız gerektiği savunulmaktadır.

Eğitim ve öğretimi geliştirme adına, okulların ailelerle yakın etkileşim içinde olması ve okulla ilgili etkinliklerde ve sorunların çözümlerinde işbirliği sergilenebilmesinin önemini dile getiren Aslanargun (2007:129), velilerin okulla

bütünleşmesinde para toplanmasının olumsuz etkisi olduğunu, birçok referansa dayandırarak belirtmektedir. Ancak, zaten bu konuda sürüp giden tartışmaların dayanak noktası olan “Halkın devlete havale ettiği eğitim hizmeti ve devletin de tam olarak finanse edemediği okullar hangi koşullarda eğitim hizmeti vermeye çalışmaktadırlar?” sorusunu da sormaktadır.

Ülkemizde ve diğer birçok ülkede eğitim giderlerini karşılamak için, çeşitli kaynaklardan yararlanıldığı görülmektedir. Bağışlar da bu kaynaklardan önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Birçok ülkede, okul-aile birlikleri alınacak ücreti belirlemede, ailelerden ücret toplamada ve bazen harcamaları tahsis etmede önemli rol oynamaktadır. Toplanan bu paralar öncelikle program dışı, spor, gezi vb. etkinlikler için kullanılmaktadır (UNESCO, 2002:15).

İlköğretim, bireysel ve toplumsal gelişimi sağlayabilmek için, genellikle hemen her ülkede zorunlu olup, finansmanı büyük ölçüde kamu kaynaklarına dayanır. Örneğin, ABD’de, zorunlu olan eğitim (5 yıl temel, 3 yıl orta, 4 yıl lise eğitimi) giderleri esas olarak, yerel, federal, devlet düzeyindeki denetim ve finansman eşliğinde, kamu tarafından karşılanır. Okul programı, öğretmen alımı, finansman politikaları, devlet yasa ve yönetmelikleri çerçevesinde, yerel olarak seçilmiş okul kurulları tarafından oluşturulur. Zorunlu eğitim yaşı, eyaletten eyalete değişmesine karşın, zorunlu eğitime başlama ve bitirme yaşı 5-6 ve 14-18 yaş arasında değişir. Kamu tarafından finanse edilen ilköğretim kurumları yanında, devlet tarafından sertifika verilen özel okullar, veya onay verilmiş evde eğitim seçenekleri de bulunmaktadır (Wikipedia, 2010).

Avrupa Birliği ülkelerinde eğitim giderlerinin karşılanmasında en büyük katkıyı merkezi hükümet yapmasına rağmen, çeşitli kademelerde veli katkılarına başvurulduğu görülmektedir. Örneğin, İngiltere’de yükseköğretim öğrencileri öğrenim ücreti öderler. Ortaöğretim ikinci devrede, yarı zamanlı eğitim veren programlara devam eden öğrencilerden öğrenim ücreti alınır. Hollanda’da öğrenciler, on altı yaşından itibaren yıllık öğrenim ücretlerini öderler. İspanya’da aileler, tüm öğretim düzeylerinde belirli bir maliyet için katkı sağlarlar. Portekiz’de zorunlu eğitim parasız olmakla beraber, ortaöğretim ve yükseköğretimde öğrenim ücretlidir (Erginer, 2006). Uçar’ın (2004) Türkoğlu’ndan aktarımına göre; Japonya’da eğitim kurumlarına ulusal bütçeden, yerel yönetim bütçelerinden, özel kuruluş bütçelerinden paylar ayrılmış; zorunlu olmayan eğitimde ailelerin katkısı sağlanmıştır.

Ülkemizde, örgün ve yaygın eğitim, genel olarak kamuca sunulan bir hizmet olarak görülmüş, temel eğitimin ülkenin tüm bölgelerine yaygınlaştırılması ve iyi bir eğitim hizmeti sunulması hep devletten beklenmiştir. Ancak eğitimle dolaylı ya da doğrudan

ilgili pek çok ekonomik, toplumsal ve politik etkenlerden dolayı, eğitimin kime hizmet ettiği ve doğurduğu maliyetleri kimin ya da kimlerin karşılaması gerektiği tartışmalarına açıklık getirilememiştir. Eğitimin kimin tarafından finanse edileceği konusuna, farklı bir pencereden bakan Çokgezen ve Terzi (2008.:4), bir mal veya hizmetin tüketiminin kime ya da kimlere ne yarar sağladığına bağlı olarak, o mal veya hizmetin kimler tarafından finanse edilmesi gerektiğinin sorusunun yanıtlanması gerektiğini belirtirler. Eğitimin getirisinin büyük bir kısmı toplum için geçerliyse, eğitimin büyük ölçüde devlet tarafından finanse edilmesi gerektiği belirtilirken, bu konuda Psacharopoulos ve Patrinos (2002) tarafından yapılmış çalışmaların sonuçlarına da dikkat çekilmektedir. Eğitimin özel ve sosyal getiri oranlarını tahmin etmeye yönelik yapılan bu çalışmalarda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika dışında kalan ülkeler olarak, Asya, Afrika, OECD ülkeleri, Latin Amerika ve Karayipler’de olduğu kadar, dünya ortalamasının da, tüm eğitim düzeylerinde eğitimin özel getirisinin, sosyal getirisinden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, eğitim hizmetlerinin devlet tarafından üretilir olmasının, diğer alanlarda olduğu gibi, okullarda da maliyeti yükseltirken kaliteyi de düşürdüğü saptamasında bulunmaktadır. Zira devlet memurları konumundaki öğretmen ve yöneticiler, daha iyiyi verebilmek için rekabet etmedikleri gibi, gerçekleştirdikleri kötü hizmetin sonuçlarından da sorumlu tutulmamaktadır (Çokgezen ve Terzi, 2008.:4, 6).

Türkiye’de nüfusumuzun, her düzey ve türde eğitime olan ihtiyacının sürekli artması, diğer yandan teknolojik gelişmeleri takip etme gerekliliği, bunun yanında eğitim için ayrılan ödeneğin yetersizliği gibi sebepler, okul aile birlikleri ve okul yönetimlerini, finanssal sorunları çözmek için bağışlara yöneltmiştir (Güçlüol, 1982:56). Türkiye, uzun yıllar bütçesinden eğitime ayırdığı payı düşük tutmak zorunda kalmıştır. Son yıllarda gözlenen olumlu gelişmeler ise, uzun yılların etkisini gidermekten uzaktır. Türk eğitim sistemindeki kaynak sıkıntısı ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye’de Bağışlarla İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de 1946 yılında çıkarılan bir yönetmelikle, çocuk eğitimi üzerinde okul ile ailenin yapması gereken işbirliğinin esasları saptanmıştır. Altı yıllık bir uygulamadan sonra 1952 yılında, okul-aile birliği yönetmeliği yeni şekli ile yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişiklikle yönetmelik eğitim ve öğretim ödevini esas almakla beraber yoksul öğrencilere besin, giyim, okul ders araçları ve gereçleri gibi toplumsal yardımda bulunma işleri yanında, okulun önemli ve ivedi onarımı, donatımı konularında gerekli görülen maddi yardımların yapılmasına önemle yer verilmiştir (Emirlioğlu, 1964:12).

05.01.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası’nın “İlköğretim Gelir,

Giderleri ve Planlama” başlığını taşıyan 9. Bölümü’nün 76. Maddesi’nde ilköğretim gelir kaynakları arasında iktisadi devlet teşekkülleri, özel kurumlar, dernekler veya hayırsever kimseler tarafından yapılacak her türlü mal, para, bağışlar yer almıştır. 18 Ağustos 1997 tarihinde 23084 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 4306 sayılı yasa ile zorunlu temel eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır. Aynı yasayla, 31.12.2010 yılına kadar, ihtiyaç duyulan ek kaynakların sağlanmasına ilişkin eğitime katkı payı adı altında, yayın kuruluşlarının reklam gelirlerinden, Rekabet Kurumu adına elde edilen gelirlerden, menkul kıymet kotasyon ve tescil ücretlerinden, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan kayıt ve tesciller nedeniyle alınan ücretlerden, vb. çeşitli adlar altında eğitime katkı payı alınması öngörülmüştür. Yine bu kanunla, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim ve ortaöğretim giderlerini karşılayabilmek için, yapılan her türlü bağış ve yardımlar, Milli Eğitim Bakanlığı adına açılan hesaba yatırılması kararlaştırılmıştır (MEB,1997).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 13.08.2004 tarih 2004/58 sayılı genelge ile bağış toplama esaslarını düzenlemiştir. Okullar bünyesinde faaliyet gösteren okul koruma dernekleri ve MEB vakfının faaliyetlerinin kanunla son bulması dolayısıyla, 27 Ekim 2004 tarihinde TBMM’de Milli Eğitim Komisyonu’nda yapılan görüşmelerde, dünyada eğitimin bütünüyle kamu kaynaklarıyla sağlandığı bir ülke bulunmadığı belirtilmiş; ihtiyaçlar doğrultusunda yasalarda değişiklik yapılmasının normal olduğu dile getirilmiştir. Komisyon MEB’na bağlı okullarda bağış toplama ve bu okullara ait kantin salon vb. yerleri işletme yetkisini okul aile birliklerine veren tasarıyı kabul etmiştir (TBMM Tutanakları, 2004).

Öte yandan, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamasını sağlayan 4306 Sayılı Yasa kapsamında, çeşitli adlar altında yapılan resmi işlemlerden eğitime katkı payı adı altında zorunlu bağış alınmaya başlanmıştır. Bu bağışların, eğitime katkı paylarının gerçekleşme durumu her altı ayda bir Milli Eğitim Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı denetim elamanlarınca denetlenmiştir (MEB, 2002).

Yukarıda belirtilen yasal düzenlemelerle bağış esasları belirlenip velilerin bağış yapması teşvik edilirken, zorunlu eğitimin finansının tamamen kamuya ait olduğunu gösteren yasal dayanaklar da bulunmaktadır. Anayasa’nın 42. Maddesi’nin 5.fıkrası, “İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır”, demektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 24. Maddesi, “Taraflar devletler ilköğretimi herkes için parasız ve zorunlu hale getirirler. Gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar.” ifadesini taşımaktadır. Medeni Kanun’un 14. Maddesi’nde, “On sekiz yaşını doldurmayan çocukların tasarruf ehliyetleri bulunmadığından çocuklardan para istenmez” denilmektedir. Dolayısıyla,

bağış toplamada belirli bir standart olmadığı gibi, yasalar da duruma tam bir açıklık getirememektedir.

Bununla birlikte, 2005 yılında yayınlanan “Okul-Aile Birliği Yönetmeliği” ile, okullara yapılan maddi katkılar ve bağışların harcanma ve denetlemesine yönelik usul ve esaslar düzenlenmektedir. Ayrıca, e-okul bütçeleri projesi ile okullara yapılan bağış ve katkılarının internet üzerinden izlenmesi ve harcamalarda şeffaflık sağlanması amaçlanmaktadır (MEB, 2009: 76,182). Benzer şekilde, MEB, 2010 Mali Yılı Performans Programı’nda, bağış/katkı yapanların yaptıkları bağış ve katkılarının kullanımını izleme imkanlarına kavuşturulması ve harcamalarda şeffaflığın sağlanması, amaçlanmaktadır. Bu şekilde, bağışların bir bakıma teşvik edilmesinin de amaçlandığı görülmektedir (MEBb, 2010).

MEB’e bağlı eğitim kurumlarının genel bütçe gelirleri dışındaki vatandaş katkıları ile okul kullanım alanlarından elde edilen gelir ve giderlerin kayıtlandırılması amacıyla, “Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi (TEFBİS)” adı altında bir sistem geliştirilmiştir. Eğitime yapılan ayni ve nakdi desteklerin belirlenmesi ve doğru yönlendirilmesine duyulan ihtiyaç nedeniyle geliştirilen bu sistemin amaçları aşağıda özetlenmektedir (MEB, 2010c):

- MEB’e bağlı eğitim-öğretim kurumlarının genel bütçe gelirleri dışındaki vatandaş katkıları ile okul kullanım alanlarından elde edilen gelir ve giderlerinin kayıtlandırılması; bilişim teknolojileri destekli ve ağ tabanlı gelir ve gider yönetim bilgi sistemi ve süreci geliştirilmesi; ve proje kapsamında tüm okulların kullanımına açılması ve yaygınlaştırılması;
- Türkiye genelinde, bölge, il, ilçe ve eğitim-öğretim kurumu bazında tüm kaynaklardan sağlanan gelirler, yapılan harcamalar ve eğitime gönüllü olarak yapılan yardımların ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınması, izlenmesi ve raporlanması;
- Okul bazında harcamaların belirlenmesi ve etkin olarak izlenmesi;
- Bağış /katkı yapanların yaptıkları bağış ve katkılarının kullanımını izleme imkanlarına kavuşturulması ve harcamalarda şeffaflığın sağlanması;
- Araştırmacılar için güncel ve analiz edilebilir eğitim harcamalarına ilişkin verilerin üretilmesi;
- Uluslararası kurum ve kuruluşlara anlaşmalar gereği sağlanması gerekli olan verilerin zamanında, güncel ve hızlı bir şekilde sağlanmasıdır.

Bağışların Toplanması Okul Yönetiminin ve Okul Aile Birliğinin Rolü

Okullar, etkili eğitimi gerçekleştirebilmek için, çevreyle çok sıkı işbirliği içinde

olması gerekli kurumlardır. Okulların hizmet ettiği öğrenciler çevreden geldiklerine göre, okullar, öğrencilerin bulundukları çevreyi tanıma yanında, çevreden çok çeşitli şekillerde yararlanma ve aynı şekilde çevreyi aydınlatmak zorundadırlar.

Okulun, bulunduğu çevrede etkili olabilmesi, okul yönetiminin okul-çevre ilişkilerini geliştirmeye dönük bir strateji belirlemesi, çevreyi ve toplumu tanınmasıyla mümkün olur. Her okul, velilerin ekonomik durumunu, mesleki durumunu, toplumsal yönünden özelliklerini, eğitimle ilgili kaynaklara sahip olma düzeylerini tanımak ve bilmek durumundadır (Şişman, 2002). Okulun çevreyle yakın ve sağlam ilişkiler kurması, çevrenin çeşitli olanaklarından yararlanması, çevredeki işyerleriyle ve çeşitli sosyal kurumlarla işbirliği yapması çağdaş bilimsel eğitimin gereklerinden sayılmaktadır (Karlı, 2006:203). Okulun gerekliliği ve yararlılığı çevre tarafından kabul görürse, okul yaşamını sürdürecektir (Açıkalın, 1998: 144). Okulların, veliler ve çevredeki diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliğini geliştirmesi, okul etkililiğine ve öğrencinin, yetenek bilgi ve becerisinin gelişmesine katkı sağlar (Özmen ve Harktı, 2005). Okulların başarısında okul koşullarının elverişli olmasının büyük payı vardır. Okul koşullarının iyileştirilmesi büyük ölçüde maddi ve manevi destekle gerçekleşir (Gümüşeli, 2004: 16). Okulda yapılacak eğitimde kullanılmak üzere, çevre endüstri ve kuruluşlarından karşılıksız malzeme ve araçlar sağlanır. Ayrıca okul bina ve tesislerinin bakım ve onarımları için para malzeme ve işçilik gibi yardım sağlama yolları aranır (Taymaz, 2001:197-198).

Okul-Aile birlikleri, okulun aileyle ve daha genelde çevreyle olan etkileşim ve işbirliğini sağlamada, okula destek amaçlı etkinliklerin yapılmasında bir yerde çevre ve okul arasında aracı bir kurum gibi çalışır. Okullarla ilgili bağış, yardım, hibe vb. konular gündeme geldiğinde akla hemen okul aile birlikleri gelir. Okul-aile birlikleri, okul koşullarını iyileştirmek için veli bağışlarıyla birlikte çeşitli katkılara da başvurumaktadırlar. Resmi Gazete'nin 31.05.2005 tarih 25831 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe giren Okul-Aile Birliği Yönetmeliği'nin 6. Maddesi'nde birliğin görev ve yetkileri belirtilmiştir (MEB, 2005) . Bu görevler şu şekilde özetlenebilir:

- Eğitim amaçları doğrultusunda öğrencilerin eğitim görmesini sağlamak için, okul yönetimi, öğretmenler, veliler ve ailelerle işbirliği yapmak;
- Öğretmenler kurulunda alınan kararların uygulanmasına destek olmak için çalışmak;
- Çeşitli sanatsal, sosyal, sportif, bilimsel etkinlikler için okul yönetimi ile işbirliği içinde çalışmak;

- Okulun fiziki ve hijyenik yönden iyi durumda olmasını sağlamak;
- Öğrencilerin istenmeyen tutum ve davranışlardan uzak durmalarına çalışmak;
- Bağışların alınmasını ve kaydedilmesini sağlamak; kantin, kafeterya, okul bahçesi vb. yerlerin işletilmesini sağlamak;
- İhtiyaç içindeki öğrencilerin desteklenmesine yardım etmek.

YÖNTEM

Araştırma evrenini ilköğretim okullarındaki öğretmenler, bu okullarda öğrencisi olan veliler ve okul yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem alma yoluna gidilmiştir. Fırat Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Teftişi Anabilim Dalında yüksek lisans derslerini alan öğretmenlerin çalıştığı iller olarak, Şırnak, Giresun, Diyarbakır, Elazığ, Bingöl ve Malatya, illerinde rastgele yöntemle seçilmiş üç ilköğretim okulundaki yöneticiler, her okuldan rastgele yöntemle seçilmiş on öğretmen ve yine rastgele yöntemle seçilmiş on veli araştırmada örneklem olarak alınmıştır. Buna göre, araştırma kapsamında 65 yönetici, 180 öğretmen ve 180 veli görüşünün alınması hedeflenmiş ve geri dönmeyecek anket formları da düşünülerek belirlenen sayının üzerinde anket dağıtılmıştır. Dönen ve geçerli bulunan anket sayısı, yöneticilerden 46, öğretmenlerden 211 ve velilerden 168 olmak üzere toplam 425'tir.

Araştırmada denek görüşleri, velileri bağış yapmaktan uzak tutan nedenlere ilişkin, araştırmacıların kendileri tarafından geliştirilen bir anket aracılığıyla alınmıştır. Anket maddeleri önce çok sayıda oluşturularak, uzman görüşlerine sunulmuş; anlaşılabilirlikleri bakımından bir kısmı elenmiş ve 27 maddelik bir anket elde edilmiştir. Anket, araştırma kapsamında yer alan deneklere dağıtılarak yanıtlanması sağlanmıştır. Anketin dağıtılması ve toplanmasında, bu alanda bilgi ve becerisi olan kişilerin yardımı alınmıştır.

Yanıtlanarak geri dönen 27 maddelik ankete faktör analizi uygulanarak boyut oluşturabilme olasılığına bakılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, bu maddelerin, özdeğeri 1'den büyük olan sekiz faktör altında toplandığı ve toplam varyansın %54'ünü açıkladığı görülmüştür. Ölçekteki madde yükleri .39 ile .81 arasında değişmektedir. Döndürülmüş bileşenler matrisinde, her bir maddenin faktörlerdeki yükleri arasındaki fark .10'dan büyük olduğundan, diğer bir deyişle binişik madde özelliği bulunmadığından (Büyüköztürk, 2002:119), maddelerin tümünün dikkate alınabileceği anlaşılmıştır. Çizgi grafiği (Scree Plot) yüksek ivmeli bir düşüşten sonra, düşük ivmeli de olsa sekiz faktörün alınabileceğini göstermiştir. Bununla birlikte, her faktörde, yük değeri .30'un üzerinde en az üç madde bulunması gerekli görüldüğünden (Pasta ve Suhr, 2004), bu özelliği taşıyan dört faktör dikkate alınmış, böylece ölçme aracı 20 madde üzerinden değerlendirilmiştir.

Dikkate alınan dört faktör, içerdiği maddelerin anlamına göre isimlendirilmiş ve aşağıdaki boyutlar elde edilmiştir:

Okul Yönetiminin Etkisizliği: 1.,2., 5, 9., 11., 12., 13., 15., 19. maddeler (Bağışların amacına uygun kullanılmaması; Okul yönetimine duyulan güven eksikliği; Çeşitli adlar altında sık sık para istenmesi; Önceki bağışların etkili kullanılmaması; Yönetim ve öğretmenler arasındaki çatışmalar; Okul aile birliği ve okul idaresi arasındaki çatışmalar; Bağışların usulüne uygun toplanmadığı düşüncesi; Toplanan bağışların güçlükle denetlenmesi; Okul yönetiminin ihtiyaçlarını iyi anlatamaması).

Olumsuz Propaganda: 14., 16., 17., 18. maddeler (Bağışların etkili kullanılmadığına yönelik söylentiler; Velilerin söylentiler yoluyla birbirini olumsuz etkilemesi; Velilerin farklı sosyal çevrelerden gelmelerinin olumsuz etkisi; Yazılı ve görsel basının aleyhte haberleri).

Duyarsızlık: 6., 7., 10, 20. Maddeler (Velilerin her şeyi devletten beklemesi; Velilerin eğitim öğretime karşı duyarsızlığı; Velilerin okula karşı geleneksel olumsuz tutumu; Okul yönetimi ile aile ve çevre arasındaki iletişim ve işbirliğinin zayıflığı).

Olumsuz imaj: 3., 4., 8. maddeler (Bakanlık ve yerel yönetici açıklamalarının olumsuz etkisi; Kurum yöneticilerinin okulun ihtiyaçlarını tam olarak açıklayamaması; Kurum imajının olumsuz etkisi).

20 maddelik ölçeğin geçerlik ve güvenirliğine yönelik yapılan hesaplamalarda örneklemenin uygunluğuna ilişkin KMO=.81; Bartlett Bütünlük Testi=1693.50 ve anlamlılık düzeyi .00; ve iç tutarlılığı Cronbach Alpha=.80 olarak elde edilmiş ve ölçeğin niteliğinin iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anket maddeleri, 1. Katılıyorum, 2. Kısmen katılıyorum, 3. Katılmıyorum şeklinde, üç seçenekli olduğundan, anket sıralamalı bir ölçek türü olarak düşünülmüş ve verilerin analizi ikiden fazla bağımlı değişkene sahip olan “statü (yönetici, öğretmen, veli)” ve “il (Elazığ, Diyarbakır, Şırnak, Malatya, Bingöl, Giresun)” bağımsız değişkenlerine göre, boyutlar temelinde parametrik olmayan Kruskal Wallis H sınaması yapılarak çözümlenmiştir. Anlamlı farklılık durumlarında, anlamlı farklılığın hangi denek grupları arasında olduğunu belirleyebilmek için, ikili gruplar halinde sırasıyla Mann Whitney U sınamasından yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUMU

Statü Değişkenine Göre Bulgular ve Yorumu

Yönetici, öğretmen ve veli olarak, statü değişkenine göre verilerin dağılımına bakıldığında, “Okul Yönetiminin Etkisizliği”, “Olumsuz Propaganda” ve “Duyarsızlık”

boyutlarında denek görüşlerinin farklılaştığı görülmektedir (Tablo 1). Okul yönetiminin etkisizliği boyutunda yönetici görüşlerinin öğretmen ve veli görüşlerinden anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Sıra ortalaması, yönetici, öğretmen ve veli olarak bu boyuta katılımın giderek arttığını göstermektedir. Veliler, bağış toplama konusunda okul yönetimini en etkisiz bulan denek grubunu oluşturmaktadır.

“*Olumsuz propaganda*” boyutunda, benzer şekilde veli görüşleri yönetici ve öğretmen görüşlerinden anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Sıra ortalamaları, yönetici ve öğretmenlerin, olumsuz propagandanın etkisi olduğu görüşüne, velilerden anlamlı şekilde daha fazla katılmaktadırlar.

Benzer şekilde, “*Duyarsızlık*” boyutunda da, yönetici ve öğretmen görüşleri, veli görüşlerinden anlamlı şekilde farklılaşmakta ve daha fazla bir katılımı yansıtmaktadır.

“*Olumsuz İmaj*” boyutuna ilişkin denek görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamakta, sıra ortalamaları birbirine yakın dağılımlar göstermektedir.

Görüşlerin dağılımına genel olarak bakıldığında, bağışların toplanması hususunda, okul yönetiminin etkisizliğini en çok veliler dile getirmekte, öğretmenler velileri izlemekte, ancak, okul yöneticileri bu fikre diğer denekler kadar katılmamaktadır. Olumsuz propaganda ve duyarsızlık boyutlarında ise tersi bir durum söz konusu olup, bu sefer okul yönetimi ve öğretmenler velilere göre, daha fazla bu görüşe katılırken, veliler en az görüş belirten grubu oluşturmaktadır.

Tablo 1. Belirlenen boyutlar temelinde, statü değişkenine göre verilerin dağılımı

BOYUTLAR	Statü	n	Sıra Ortalaması	X ²	P	Anlamlı Fark
<i>Okul Yönetiminin Etkisizliği</i>	1)Yönetici	46	165.03	12.08	.00	1-2, 3
	2)Öğretmen	211	207.34			
	3)Veli	168	233.24			
	Toplam	425				
<i>Olumsuz Propaganda</i>	1)Yönetici	46	240.09	37.44	.00	3-1, 2
	2)Öğretmen	211	242.67			
	3)Veli	168	168.32			
	Toplam	425				
<i>Duyarsızlık</i>	1)Yönetici	46	260.28	49.30	.00	3-1, 2
	2)Öğretmen	211	243.20			
	3)Veli	168	162.13			
	Toplam	425				
<i>Olumsuz İmaj</i>	1)Yönetici	46	201.39	3.26	.20	
	2)Öğretmen	211	223.64			
	3)Veli	168	202.81			
	Toplam	425				

İller Değişkenine Göre Bulgular ve Yorumu

Elazığ, Diyarbakır, Şırnak, Malatya, Bingöl ve Giresun illeri olarak, iller değişkenine göre verilerin dağılımına bakıldığında, boyutların tümünde denek görüşlerinin farklılaştığı görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Belirlenen boyutlar temelinde, iller değişkenine göre verilerin dağılımı

Maddeler	İller	N	Sıra Ort.	X ²	P	Anlamlı Fark
<i>Okul Yönetiminin Etkisizliği</i>	1)Elazığ	92	236.35	35.61	.00	
	2)Diyarbakır	63	266.89			
	3)Şırnak	81	155.28			1-3, 6
	4)Malatya	62	210.56			2-3, 4, 5, 6
	5)Bingöl	67	221.24			3-1, 2, 4, 5
	6)Giresun	60	191.85			
	Toplam	425				
<i>Olumsuz Propaganda</i>	1)Elazığ	92	247.58	24.43	.00	
	2)Diyarbakır	63	254.41			
	3)Şırnak	81	181.57			1-3, 4, 5, 6
	4)Malatya	62	189.94			2-3, 4, 5, 6
	5)Bingöl	67	204.66			
	6)Giresun	60	192.08			
	Toplam	425				
<i>Duyarsızlık</i>	1)Elazığ	92	246.38	24.73	.00	
	2)Diyarbakır	63	250.56			
	3)Şırnak	81	216.16			1-4,5,6
	4)Malatya	62	188.15			2-4,5,6
	5)Bingöl	67	180.15			
	6)Giresun	60	180.49			
	Toplam	425				
<i>Olumsuz İmaj</i>	1)Elazığ	92	261.84	25.60	.00	
	2)Diyarbakır	63	227.56			
	3)Şırnak	81	176.70			1-3, 4, 5, 6
	4)Malatya	62	200.21			2- 3, 4
	5)Bingöl	67	203.24			
	6)Giresun	60	195.95			
	Toplam	425				

“Okul Yönetiminin Etkisizliği” boyutunda, Elazığ ilindeki denek görüşlerinin, Şırnak ve Giresun’daki deneklerden; Diyarbakır ilindeki denek görüşlerinin, Elazığ dışındaki tüm diğer illerden; Şırnak iline ilişkin görüşlerin ise, Giresun dışındaki diğer illerden anlamlı şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Okul yönetiminin etkisizliğine ilişkin en düşük katılım Şırnak iline ilişkindir. Giderek artan bir sıralama ile Şırnak’ı, Giresun, Malatya, Bingöl, Elazığ ve Diyarbakır izlemektedir. Tablodaki sıra ortalaması da, veli bağışlarını yönetmek açısından, Diyarbakır okul yöneticilerinin en etkisiz görüldüğü yöneticiler olduğunu göstermektedir.

“Olumsuz Propaganda” boyutunda, Elazığ ve Diyarbakır illerindeki denek

görüşleri, diğer illerdekilere anlamlı bir farklılaşma sergilemektedir. Sıra ortalaması, olumsuz propagandanın en çok görüldüğü il olarak Diyarbakır'ı göstermektedir. Diyarbakır'ı sırasıyla Elazığ, Bingöl, Giresun, Malatya ve Şırnak izlemektedir.

"*Duyarsızlık*" boyutu, benzer şekilde, Diyarbakır ve Elazığ illerindeki deneklerin, en fazla katıldıkları boyuttur. Diyarbakır ve Elazığ illerindeki denek görüşleri, Şırnak ili hariç, diğer illerdeki denek görüşlerinden anlamlı bir farklılaşmayı yansıtmaktadır. Sıra ortalaması duyarsızlığın en çok yaşandığı il olarak Diyarbakır'ı göstermekte, bu ili sırasıyla Elazığ, Şırnak, Malatya, Giresun ve Bingöl illeri izlemektedir.

"*Olumsuz İmaj*" boyutuna ilişkin görüşler, olumsuz imajın en çok yaşandığı ilin Elazığ olduğunu göstermektedir. Elazığ'daki denek görüşleri, Diyarbakır ili haricindeki diğer illerden; Diyarbakır ilindeki denek görüşlerinin ise Şırnak ve Malatya illerindeki denek görüşlerinden anlamlı şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Diyarbakır ve Elazığ illerinde veli bağışlarına ilişkin olumsuz imaj diğer illerden çok daha yüksektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde bir yandan eğitimde etkililiği sağlama yönünde çalışmalar sürerken, diğer yandan anayasal bir hak olarak, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak devletin gerçekleştirmek durumunda olduğu bir görev olarak önemini korumaktadır. Ancak her iki durumun da etkili şekilde gerçekleştirilebilmesi için eğitimde finansman sorunlarının da aşılması gerekmektedir.

Devlet, eğitime katkı payı olarak, halktan çeşitli mali destekler elde etmektedir. Bununla birlikte, özellikle zorunlu eğitimde okulların mali kaynak sıkıntısı artarak devam etmekte ve okullar finansal sorunlarının üstesinden gelebilmek için, kaynak arayışı içine girmektedirler. Velilerden alınan bağışlar, bu kapsamda okulların en çok başvurduğu bir uygulama olarak güncelliğini korumaktadır. Bununla birlikte, çeşitli nedenler velileri bağış yapmaktan uzak tutmaktadır. Velilerin bağış yapmasını engelleyen hususlara ilişkin, statü ve il bağımsız değişkenleri temelinde gerçekleştirilen bu araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda verildiği gibi özetlenebilir.

Bağışların toplanması ve kullanılmasında okul yönetiminin etkisizliğine ilişkin statü (okul yöneticisi, öğretmen, veli) değişkenine göre ulaşılan bulgular, okul yöneticilerinin, bu boyuta fazla katılmadıklarını göstermektedir. Diğer yandan, öğretmen ve veliler anlamlı bir farklılık yaratacak şekilde okul yönetimini daha etkisiz bulmaktadırlar. Bu durum, okul yönetiminin, bağışların amacına uygun kullanılması, okul yönetimine duyulan güven eksikliği, çeşitli adlar altında sık sık para istenmesi, önceki bağışların etkisiz kullanılması, toplanan bağışların denetlenmemesi vb. hususlarda

özeleştiri yapmadıklarını da ortaya koymaktadır. Nitekim öğretmen ve velilerin okul yönetimini daha çok etkisiz bulmaları bu alanda sorun olduğunu göstermektedir. Oysa velilerin gönüllülük esasına göre bağış yapmalarını teşvik edebilmek için, okul yönetiminin tüm yukarıda sayılan hususlarda daha özverili, daha işbirliğine dayalı ve daha şeffaf çalışması gerekmektedir.

Bağışların etkili kullanılmadığına yönelik söylentiler, velilerin söylentiler yoluyla birbirini olumsuz etkilemesi; yazılı ve görsel basının aleyhte haberleri vb. olumsuz propagandanın bağışlar üzerinde olumsuz etkisinin bulunduğu ilişkin görüşlere okul yöneticileri ve öğretmenler, velilerden daha fazla katılmaktadırlar. Bu durum velilerin, olumsuz propagandaya fazla inanmadıklarını, oysa okul yöneticileri ve öğretmenlerin olumsuz propagandanın etkisini hissettiklerini göstermektedir.

Velilerin her şeyi devletten beklemesi ve eğitim öğretime karşı duyarsız olması ve okula karşı geleneksel olarak olumsuz bir tutum takınmaları yanında, okul yönetiminin aileler ve çevreyle işbirliği ve iletişimi geliştirmede yeterince istekli olmadığı yönündeki maddeleri içeren “duyarsızlık” boyutuna veliler fazla katılmazken, yönetici ve öğretmenler bu boyuttaki ifadeleri anlamlı bir farklılık oluşturacak şekilde desteklemektedirler. Bu durum, kendilerini duyarsız görmeyen velilerin, işbirliği ortamları oluşturulabildiğinde, okulları destekleyebileceklerini de göstermektedir.

Bakanlık ve yerel yönetici açıklamalarının olumsuz etkisi, yöneticilerin okulun ihtiyaçlarını tam olarak açıklayamaması; kurum imajının olumsuz etkisi şeklindeki ifadelerin oluşturduğu olumsuz imaj boyutu, yönetici, öğretmen ve veli olarak tüm deneklerce, anlamlı bir farklılaşmaya neden olmaksızın, birbirine yakın sıra ortalamaları ile yanıtlanmıştır. Bu sonuç, mali durumu iyi olan ve istediği takdirde okulu maddi açıdan destekleyebilecek durumda olan velilerin de bağış yapmaktan kaçınabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, bakanlık, yerel yöneticiler, okul yöneticileri gönüllülük esasına dayalı bağışların yapılmasını teşvik edebilmek için olumsuz imaja yol açan nedenleri ortadan kaldıracak şekilde çaba göstermelidir.

İller temelinde ulaşılan bulgulara genel olarak bakıldığında, bağış yapmayı engelleyici yöndeki nedenler dolayısıyla bazı illerin öne çıktığı görülmektedir. Elazığ ve Diyarbakır illerindeki deneklerin, bağış toplama yönünde belirtilen birçok engelin varlığına yönelik görüş bildirdikleri; diğer yandan, özellikle Giresun, Şırnak ve Malatya illerinde bağış toplamaya yönelik engel oluşturacak durumların daha az düzeyde algılandığı saptanmıştır. Diyarbakır ve Elazığ illerinde olumsuz görüşlerin bu denli yüksek olması, bu illerdeki sosyo-ekonomik düzeyin düşüklüğüne de bağlanabilir. Bu durum ayrıca, bu illerde okulların iyi organize olamadıkları; okul çevre işbirliğinin

yeterince geliştirilemediği; ve her şeyi devletten bekleme alışkanlığının egemen olduğu şeklinde de yorumlanabilir.

Ülkemizde okul çağı nüfusunun fazlalığı yanında, devletin ekonomik açıdan içinde bulunduğu sıkıntılar da dikkate alındığında, okullarımızın çağdaş ve etkili eğitim veren yerler olmasını temin edebilmek için, araç-gereç, tesis, yazılım, program, cihaz vb. birçok bakımdan desteklenmeleri bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun için de toplumsal duyarlılığı artırmak, eğitime her kesimin destek vermesini sağlamak gerekmektedir. Özellikle, maddi durumları iyi olan kişilerin yapacağı hayır çalışmalarını eğitime yönlendirmek önemlidir. Her şeyi devletten bekleme anlayışının yerine, devletin desteği yanında, toplumla işbirliği içinde olanaklar yaratmak mutlaka yararlı sonuçlar doğuracaktır.

Ulaşılan sonuçlar, okul yöneticisi ve öğretmenlerin, velilerin bağış yapmaya soğuk baktığı şekilde genel bir görüş taşıdıklarını göstermektedir. Veliler ise bu görüşe çok fazla katılmamaktadır. Bu durum, öğretmen ve yöneticilerin edindikleri önyargı nedeniyle herhangi bir çaba içine girmediklerini de düşündürmektedir. Bu nedenle, öğretmen ve yöneticilerin okulu güçlendirme çalışmaları içine velileri de katmaları sorumluluk paylaşma ve daha organize çabalar içine girilmesi açısından etkili olacaktır.

Araştırma kapsamındaki iller temelinde ulaşılan sonuçlar, özellikle Elazığ, Diyarbakır illeri başta olmak üzere, azalan oranlarda da olsa diğer illerde de bağış konusunda olumsuz tutum ve davranışların bulunduğunu yansıtmaktadır. Dolayısıyla, Elazığ, Diyarbakır gibi illerde, bağışların toplanması ve kullanılmasında velilerin ve toplumun güveni kazanılmalıdır.

Çeşitli adlar altında sı sık para toplanmamalıdır. Bağışlar tamamen gönüllülük esasına dayandırılmalı, bu konuda zorlama olmamalıdır. Okul, aile ve çevre arasında çok daha etkili iletişim ve işbirliği kurmanın yolları aranmalı; okul sorunlarının çözümünde veliler, iş dünyasından kişiler, basın-yayın kuruluşları vb. birçok toplumsal kurum ve kuruluşun da desteği alınmalı ve okulu sahiplenme kültürü geliştirilmelidir.

Toplumda birçok neden gösterilerek, çeşitli kurumlar sürekli bağış toplamaktadırlar. Eğitim, bir ulusun en öncelikli hedefi olduğuna göre, toplumda yapılan hayırların eğitime yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Diğer yandan, çok çocuklu ve maddi durumu iyi olmayan veliler belirlenmeli, sosyal yardımlaşma kanalıyla maddi sorunlarına çözüm aranmalıdır.

Yapılan harcamalar okulun web sitesinde yayınlanmalı, periyodik aralıklarla velilere mektupla duyurulmalı ve harcamalara ilişkin velilerin görüş ve önerileri alınmalıdır. Bağışların toplanması ve kullanılması süreçleri halka açık olmalı, kişiler

bağışlarının nerelere nasıl harcandığını bilmelidirler. Nitekim geliştirilen TEFBİS projesi de bu amaca hizmet edecek bir nitelik taşımaktadır.

TEFBİS ile şeffaflık tam olarak sağlanabilirse, bazı okulların bulundukları mevkiinin sosyal ve ekonomik gelişim düzeyi nedeniyle, çevre ve ailelerce daha çok desteklendiği, fakir bölgedeki okulların desteklenmediği yönündeki haklı eleştirilere de yanıt verilebilecektir. Böylelikle, bağışlara soğuk bakılan veya düşük sosyo-ekonomik bölgelerde bulunan okullara daha fazla finans desteği sağlamak fırsatı elde edilebilecektir.

Çocuğu iyi eğitim alsın diye, özel okullara binlerce lira para yatıran veya iyi okullar kazansın diye ikinci bir okul gibi görev yapan dersanelere para döken velilerin varlığı dikkate alındığında; ve özel okullarda görev yapan öğretmenlerin de aslında büyük çoğunluğunun devlet okullarından gittiği düşünüldüğünde, devlet okullarının her açıdan güçlendirilmesinin gereği daha iyi ortaya çıkmaktadır. Devlet okullarının, özel okullarla rekabet edecek niteliğe kavuşturulması ve okul imajının olumlu yönde geliştirilebilmesi için, yakın, orta, uzak hedefler belirlenmeli ve bu alanda gayret gösterilmelidir. Zorunlu eğitimde etkililiği sağlayabilme, daha üst kademe eğitimlerde öğrencilerin daha başarılı olabilmelerinin de yolunu açmaktadır. Bu nedenle, kamu bütçesinden devlet okullarına ayrılan payların artırılması gerekmektedir. Yüksek nitelikli bir devlet okulu velilerce daha gönülden desteklenecektir.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, A.(1998). *Toplumsal kuramsal ve teknik yönleriyle okul yöneticiliği*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Aslanargun, E. (2007). Okul - aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 18. 119-135.
- Bülbül, S. (1988). Dünya eğitim bunalımı ve eğitimin finansman sorunu. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1-2. Ss. 393-408.
- Büyükoztürk, Ş. (2002). *Veri analizi elkitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çokgezen, M. ve Terzi, N. (2008). Türkiye’de devletin eğitime müdahalesinin yeterli gerekçesi var mı? *Liberal Düşünce*, Yıl. 13, sayı 49, 1-18.
- Ekotrent (29.09.2009). Okullar geçim derdine düştü.
<http://www.ekotrent.com/haber/20090929/Okullar-gecim-derdine-dustu.php> Erişim tarihi: 03.12.2009
- Emirlioğlu, M.(1964). Köyde okul- aile birliği. *İlköğretim Dergisi*, Cilt29, sayı 518.
- Erginer, A. (2006). *Avrupa Birliği eğitim sistemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Göktaş, İ. ve Bilgin, Ö. Y. (1996). Eğitimde özelleştirmenin somut yansımaları. *Eğitim ve Yaşam*, Güz sayısı. <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/3252.pdf>, Erişim tarihi: 27.06.2010.

- Güçlüoğlu, K. (1982). Eğitim giderleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 56.
- Gül, H. (2007). Türkiye’de eğitimde finans sorunu ve nedenleri, *Eğitimde Reform ve Finans Sorunu Sempozyumu. Bildiriler Kitabı* (Ed. Songül Sallan Gül ve Hüseyin Gül). Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Köy Enstitüleri Eğitim Araştırma ve Uygulama Yayınları, No. 1, ss. 181-198, ISBN: 978-9944-452-14-4
- Gümüşeli, A.İ. (2006). Ailenin katılım ve desteğinin öğrenci başarısına etkisi. *Özel Okullar Birliği Bülteni*, Sayı 2/6, s14-17.
- Kılıcdaroğlu, K. (16-17 Nisan, 2007). Kamu yönetiminde reform çabaları, özelleştirme ve eğitimde finans sorunu, *Eğitimde Reform ve Finans Sorunu Sempozyumu. Bildiriler Kitabı* (Ed. Songül Sallan Gül ve Hüseyin Gül). Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Köy Enstitüleri Eğitim Araştırma ve Uygulama Yayınları, No. 1, ss. 172-180, ISBN: 978-9944-452-14-4
- Koç, H. (2007). Eğitim sisteminin finansmanı. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 20, 39-50.
- Kolay, Y. (2004). Okul-aile-çevre iş birliğinin eğitim sistemindeki yeri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 164.
- Korkmaz, İ. (2005). İlköğretim okullarının karşılaştıkları finansman sorunları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 14. 429-434.
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2005/14/IKORKMAZ.PDF, Erişim Tarihi: 10.03. 2010.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, *Resmi Gazete*, Kanun No. 1739, Sayı No. 14574, 24.06.1973. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>, Erişim Tarihi: 29.01. 2010.
- MEB (1996). XV. Milli Eğitim Şûrası. http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/15_sura.pdf, Erişim tarihi: 15.03. 2009.
- MEB (1997). İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık Ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı kanunda değişiklik yapılması ve bazı kağıt ve işlemlerden eğitime katkı payı alınması hakkında kanun.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.4306&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, Erişim tarihi: 18.04. 2009.
- MEB (1999). XVI Milli Eğitim Şûrası http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/16_sura.pdf, Erişim tarihi: 15.03. 2009.
- MEB (2002). 2002 Yılı İstatistiki Bilgileri, <http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/4.htm> Erişim tarihi: 15.03. 2008.
- MEB (2005). MEB okul aile birliği yönetmeliği. *Resmi Gazete*, 31 Mayıs, 2005. No. 25831. Ankara. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25831_0.html, Erişim tarihi: 22.10.2006.
- MEB (2009). Eğitimde geleceği yakalamak, 2002-2009. <http://www.huseyincelik.net/Egitim.pdf> , Erişim tarihi: 12.08.2010
- MEB (2010a). *Milli Eğitim istatistikleri, örgün eğitim 2009-2010*. Yayınlar Dairesi Başkanlığı, ISBN 978-975-11-3308-3.

- MEB (2010b). MEB 2010 mali yılı performans programı. *Resmi Gazete*.10.02.2010
<http://www.resmi-gazete.org/gundem/duyurular/meb/meb-2010-mali-yili-performans-programi.html>, Erişim tarihi: 12.08.2010
- MEB (2010c). Türkiye'de eğitimin finansmanı ve eğitim harcamaları bilgi yönetim sistemi (TEFBİS). <http://www.egitimmezuat.com/index.php/pdf/201010211480/Resmi-Yazi/tuerkyede-etmn-fnansmani-ve-etm-harcamaları-blg-yoenetm-sstem-tefbs.pdf>, Erişim tarihi: 01.12.2010
- OECD (Organization of Economic Corporation and Development) (2010). *Education at a glance 2010, OECD Indicators*, OECD Publications. ISBN 978-92-64-07566-5
www.oecd.org/publishing/corrigenda. Erişim tarihi: 15.10.2010.
- Özmen, F. ve Harktı, H. (2005). Denizli'deki ilköğretim ve ortaöğretim okullarının çevresiyle bütünleşebilme düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 165.
- Pasta, D.J. and Suhr, D. (2004). Creating scales from the questionnaires- proc varclus vs. factor analysis. 29. *Annual SAS Users Group International Conference Proceedings*, NC: USA
- Şişman, M. (2002). *Eğitimde mükemmellik arayışı*. Ankara: PegemA yayıncılık..
- Taymaz, H. (2001). *Okul yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (2004). TBMM Tutanakları, 27.09.2004.
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=1162, Erişim tarihi: 22.10.2004.
- Tural, N.K. (2002). *Eğitim finansmanı*. Ankara: Anı yayıncılık
- Uçar, R. ve Uçar, İ.H. (2004). Japon eğitim sistemi üzerine bir inceleme, çeşitli açılardan Türk eğitim sistemi ile karşılaştırma. *Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Cilt, 1, Sayı,1.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (2002). *Financing Education-Investments and Returns Analysis of The World Indicators*. ISBN: 92-9189-001-4. Canada: Unesco Publishing.
http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/wei/WEI_ExecSummary_Eng.pdf, Erişim tarihi: 02.08.2009.
- Ünal, L.I. (1996). *Eğitim ve yetiştirme ekonomisi*. Ankara: Epar Yayınları.
- Wikipedia (2010). Education in the United States.
http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_the_United_States, Erişim tarihi: 26.05.2010.